

Patria Biscuitfabriek Amsterdam

Biscuitfabriek Patria in Amsterdam kan er op bogen het Rijksmuseum bekend gemaakt te hebben in veel Nederlandse gezinnen. Velen zullen zich de grote trommel met biscuitjes – in sommige delen van het land “kaakjes” genoemd – met in de deksel geperste afbeelding van het Rijksmuseum herinneren, die in de vijftiger jaren op veel huiskamertafels te vinden was.



Het eerste jeugdalbum

Patria in Sloterdijk, dat in 1921 bij Amsterdam is gevoegd, bracht rond 1916 het eerste Nederlandse jeugdalbum uit, *Een dagje vacantie*. Dit kleine album met slechts 16 plaatjes is geschreven door de befaamde auteur C. Joh. Kieviet, die later ook jeugdalboms schreef voor de koekfabrikanten Hille (de twee Aboe Do boeken) en Kaiser (de drie Benito boeken) en het koffie- en theebedrijf KEG. Het is de eerste commerciële opdracht van Kieviet. Het boekje bevat een doorlopend verhaal voor de jeugd, geïllustreerd met plaatjes in de tekst, wat toen nog niet eerder vertoond was.

Dit album werd ook in Indië verspreid, door de toenmalige vertegenwoordiger van Patria, de firma E. Dunlop & Co. Door de papierschaarste aan het einde van de Eerste Wereldoorlog kon dit aardige boekje geen vervolg krijgen. Dunlop ging echter wel verder met een album in dezelfde uitvoering, met Indische verhalen, vermoedelijk begin twintiger jaren.

Twee luchtvaartalbums

In de dertiger jaren bracht Patria twee grote albums uit. Deze zijn in meerdere opzichten opmerkelijk. Beide albums, *De vliegende Hollander* (1933) en *Patria's Luchtvaartalbum* (1936) gaan over de luchtvaart. De uitvoering onderscheidt zich van de gangbare in die tijd, door de vollinnen band. Het eerste album was tevens voorzien van een stofomslag, wat gebruikelijk was bij ingebonden boeken, maar nog niet eerder was vertoond bij een album. Ook het formaat van de twee boeken is opmerkelijk: beide zijn in oblong, 34,2 x 24,7 cm, dus ruim boven het normale klassieke formaat. Er zijn slechts drie grotere Nederlandse albums.

De blauwe linnen band van “De vliegende Hollander” is geheel gelakt en daarvoor kleurecht. Het ontwerp toont grote overeenkomsten met een jeugdboek met hetzelfde formaat met vaste foto's van de K.L.M., “Bob en Ben op stap met de K.L.M.” door Rein Valkhoff en Piet Marée (1933).

Bij het volgende album, “Patria's luchtvaartalbum”, gemaakt door een andere drukker, werd hiervan afgeweken. De lichter blauwe band van dit album is helaas niet gelakt en niet lichtecht, waardoor de uit de boekenkast stekende delen vaak sterk verbleekt zijn.

Opmerkelijk is dat het eerste album (grote) zwart-wit foto's bevat en het tweede ingekleurde foto's. De plaatjes in beide albums, 160 in het eerste en 114 in het tweede, zijn veel groter dan gebruikelijk namelijk van het fotoformaat 12 x 9 cm (met enkele grotere en één kleinere).



Met “De vliegende Hollander” lijkt Patria aan te sluiten bij het succes van het fotoboek van Douwe Egberts over de Nederlandse luchtvaart, “De wereld van boven” door A. Viruly (1933), dat de ongekennde oplage van circa 200.000 bereikte, en het bovengenoemde boek van Valkhoff en Marée. Het omgekeerde is echter het geval. Het boek van Patria werd al in 1931 geschreven, enkele maanden na de start van de geregelde Indië-vluchten in september 1930.

Net als daarna de boeken van D.E. en van Valkhoff en Marée bevat het Patria-album veel foto's die zijn geleverd door de KLM, de oudste luchtvaartmaatschappij ter wereld, en de pas opgerichte KNILM (Koninklijke Nederlandsch-Indische Luchtvaart Mij.). Daarnaast wist Patria de medewerking te krijgen van de Militaire Luchtvaart-Afdeling, de Lichtbeelden-Vereeniging te Amsterdam en de leider van de eerste Indië-vlucht (1924). Het voorwoord is van niemand minder dan Abel Plesman, oprichter en directeur van de KLM. Mede door de 160 glanzende foto's is dit grote vollinnen boek een tamelijk kostbare uitgave.

Het album is voor de eerste maal uitgebracht in mei 1933 en bij een vervolgdruk in 1935 is een kort Naschrift met vermelding van de geregelde Indië-vluchten en de recordvlucht van de Uiver toegevoegd.

Dit album wordt gemakkelijk verward met de enige uitgave van een andere koekfabrikant, De Bruin, met de titel “Vliegende Hollanders” (1950), een kleiner oblong boek met 51 bruine fotoplaatjes.

Het tweede luchtvaartalbum is anders van opzet. Het is geschreven door de luchtvaartjournalist Henri Wegener. De foto's zijn beschikbaar gesteld door het Engelse luchtvaartweekblad Flight, de Duitse Zeppelinfabriek, de N.V. „Het Vliegveld” te Amsterdam (later Luchthaven Schiphol) en anderen. De fotoplaatjes van fors formaat zijn door de drukker ingekleurd. Ze zijn niet als glanzende foto's gedrukt, maar als albumplaten op het bekende dunne, matte ecru karton. Het eerste album vertoont veel verzuringsvlekjes. Voor het tweede is een andere papiersoort gebruikt, die nauwelijks verzuring vertoont, met grijze spikkels waardoor de pagina's er op het eerste oog vreemd als vervuild uitzien. Dit album was in het voorjaar 1936 al geheel voorbereid en het werd in oktober uitgebracht.

Dit luchtvaartinitiatief werd snel overgenomen door de pepermunt- en suikerwerkfabrikant Van Slooten, die vanaf 1937 met intervallen van twee jaar drie luchtvaartalbums uitbracht. Dit zijn echter simpele kleine fotoalbums met slappe kaft en bindkoord, met elk 48 zwart-wit foto's, opgezet als de reclamealbums “plaatjes met leerzame beschrijving”.



PATR01

Een dagje vakantie

Een dagje vakantie. Door C.Joh. Kieviet. Patria Biscuit-fabriek Sloterdijk (ca. 1916)

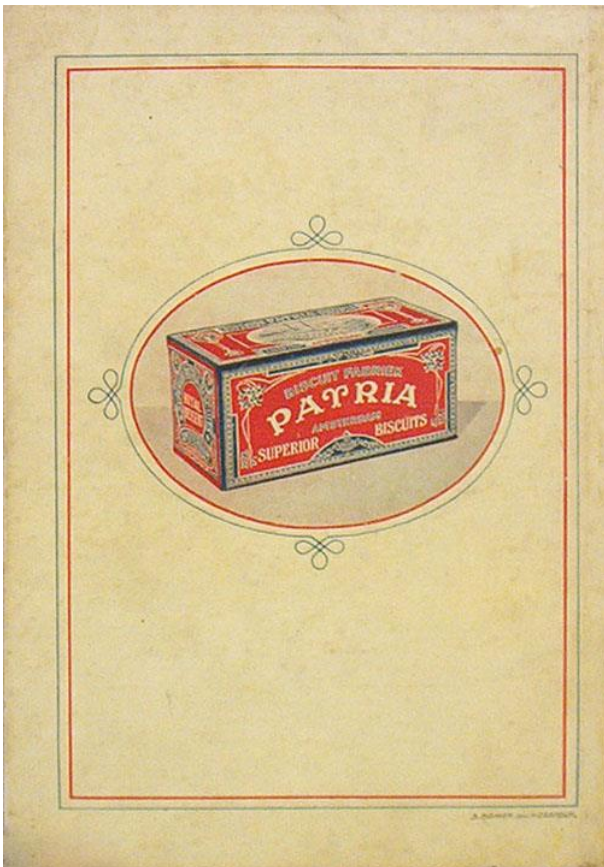
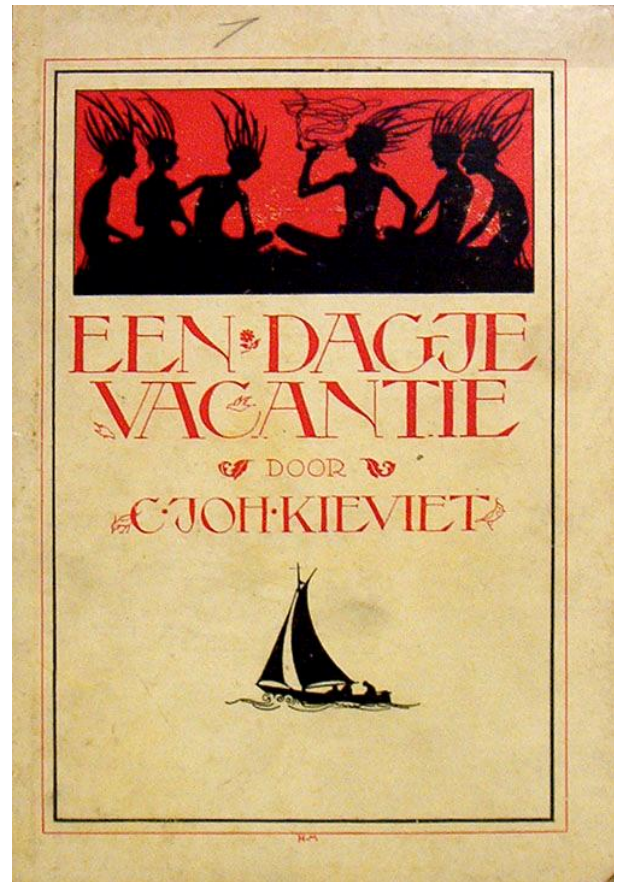
46 pagina's met 16 kleurenplaatjes om in te plakken in de tekst.

Prijs: 30 cent

Kenmerken

Dun album van circa A5 formaat (15 x 20,5 cm), ingebonden op een papieren binnenblad met grijze linnen rug. Op de achterzijde is een blik Patria biscuits afgebeeld en rechts onder is de drukker vermeld: S. Bakker Jzn. Koog-Zaandijk. De plaatjes zijn minder dik dan gebruikelijk bij de litho's van Bakker en ze zijn opmerkelijk breed (62 x 90 mm). De plaatjes zijn gesigeneerd en gedateerd H. Meijer '15. Ook de voorzijde van het album is midden onder gesigeneerd "H.M.". De plaatjes zijn in de tekst geplaatst, en onder de plaatjes is het bijbehorende paginanummer en een tekstfragment gedrukt.

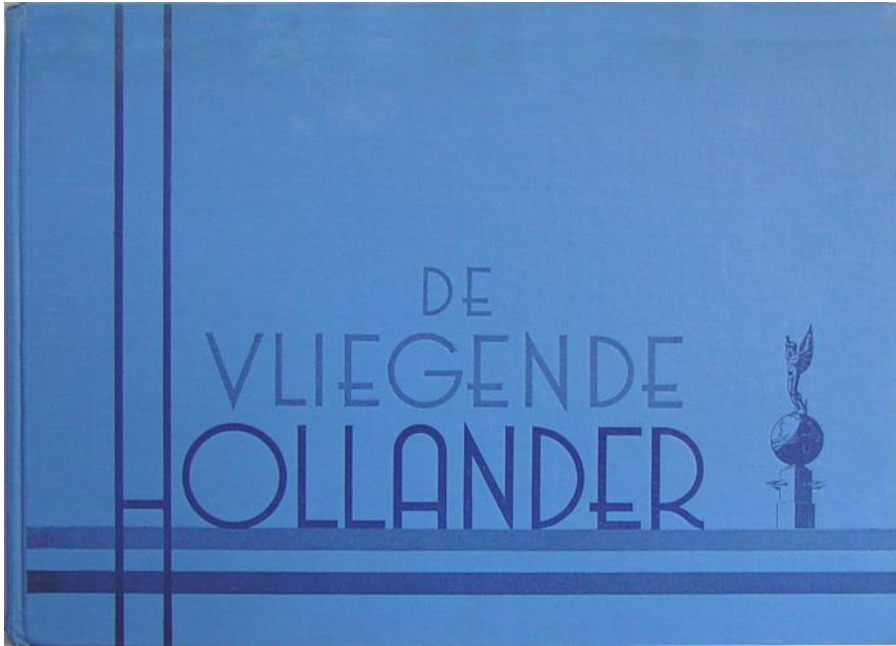
N.B. De firma Dunlop, destijds vertegenwoordiger van Patria in Nederlands Indië, heeft in Indië nog een albumpje met een verhaal uitgebracht in dezelfde uitvoering.

**Inhoud**

Dit is een echt jongensboek van Kieviet. Een paar jongens gaan met hun halfbloed Indiëse neefjes die in Nederland op vakantie zijn een dagje op pad: zeilen, zwemmen en hengelen. Bij een verffabriek rollen ze zich in een berg bruine kleurstof, waarna ze "roodhuid" gaan spelen (afbeelding op de voorzijde). De zeilboot gaat ervan door met hun kleren, dus gaan ze zo naar huis, waar moeder van schrik het theeservies aan diggelen laat vallen. "een vacantedag om nooit te vergeten".



*Het eerste plaatje:
de boot wordt in gereedheid gebracht*



PATR02A

De vliegende Hollander

De vliegende Hollander, samengesteld met medewerking van vele vooraanstaande deskundigen op luchtvaartgebied en geïllustreerd met meerendeels originele en tot nu toe niet gepubliceerde foto's.

Uitgave: N.V. Biscuitfabriek „Patria” – Amsterdam. (mei 1933)

Met stofomslag. Twee ongenummerde drukken met verschillen, zie de pagina hiernaast.

37 bladen met 160 zwart-wit foto's in drie formaten om in te plakken.

Prijs: f 1,-

Kenmerken

Dit is, net als het volgende luchtvaartalbum, een zeer groot ingebonden oblong album van 34,3 x 24,7 cm, met volledige gelakte linnen band, met de titel en illustratie op het voorplat ingedrukt en zonder rugtitel. Schutbladen voor- en achterin. De achterzijde is blanco. Dit zware album bevat 37 tekstbladen, verdeeld in 5 katernen met het één na laatste blad – “De Toekomst” – bijgeplakt. Vijf getekende landkaarten op verschillende plaatsen in de tekst.

Het voorwoord is ondertekend door A. Plesman, oprichter en directeur van de KLM: “Koninklijke Luchtvaart Maatschappij voor Nederland en Koloniën”. Er is geen inhoudsopgave en geen register. Na de inleiding is het boek ingedeeld in één groot hoofdstuk met vele paragrafen en twee kleintjes. Het boek bevat naast een technische tekening bovenaan de eerste tekstpagina 5 routekaarten.

De 160 plaatjes en platen zijn glanzende zwart-wit foto's. De meeste zijn van het forse fotoformaat 9 x 12 cm., afgewisseld door 8 dubbele platen (12 x 18 staand of liggend) en tenslotte 1 klein plaatje (9 x 9 cm) op de laatste pagina. De meeste (lucht)foto's zijn van plaatsen op de route Amsterdam – Batavia. Er waren te veel foto's opgenomen voor de hoeveelheid tekst; de vijf pagina's na het hoofddeel bevatten alleen foto's. De weerkaarten (plaatjes 29 en 34) en de “kunstmatige horizon” (plaatje 36) zijn verkeerd geplaatst – een kwartslag gedraaid.

De 160 zwart-wit foto's zijn doorlopend genummerd 1 – 160. De foto's 1, 22, 29, 34, 35, 42, 55 en 84 zijn van het dubbele formaat. De laatste, nummer 160 is van het kleinere formaat 9 x 9.

Inhoud

De indeling van het boek is wat vreemd. Na de inleiding volgt eerst één pagina “Hoe wordt een vliegtuig bestuurd” (met een technische tekening). Daarna komt de hoofdmoot in één hoofdstuk met de titel “Het tijdperk van het snelverkeer”.

Na een korte inleiding met een kaartje van de Europese luchtroutes vanaf Schiphol, volgen de paragrafen met titels “Nederland en het luchtverkeer”, “Wereldluchtnet en grondorganisatie”, “De opleiding der vliegtuigbestuurders”, “De K.L.M.”, “De K.N.I.L.M.”, “Amsterdam – Batavia”, “De pioniers”, “Organisatie der Indië-route”, “De postdienst”, “Hoe men op de Indië-route reist”, “Zoo is het vliegen reeds heden” met een beschrijving van de Indië-route vanuit de lucht, onderbroken door de paragraaf “De winterroute Amsterdam – Athene”, en voortgezet in de volgende paragraaf “Voort gaat de reis!”.



44. Aankomst en feestelijke ontvangst van de pioniers te Medan op 21 November 1924.

Voor dat het boek in 1933 werd uitgebracht werd aan het einde nog een hoofdstukje van 2 pagina's "De Toekomst" letterlijk aangeplakt. Hierin worden enkele technische ontwikkelingen genoemd, ontwikkeling in de snelheid van de verbindingen, en de opbouw van een "wereldlijn" door de K.L.M.

"Het geheele verkeer op Indië dateert pas van september 1930 ... maar in die enkele maanden is zoo reusachtig veel bereikt, dat men het recht heeft om de toekomst groot te zien.

NEDERLAND STAAT VOORAAN IN DE RIJ DER LUCHTVARENDE NATIES
NEDERLANDS VLAG WORDT HET HOOGST GEHOUDEN IN DE LUCHT"



Hierboven is de stofomslag afgebeeld. Deze is extra kwetsbaar vanwege de grote breedte van het boek en is daarom zeldzaam.

Op het stofomslag is een foto van het monument "De Gevleugelde Handel" (een voorstelling van de gevleugelde god van de handel Hermes of Mercurius) afgebeeld, opgericht op Schiphol ter herinnering aan de opening van de wekelijkse vliegdienst Holland – Indië en onthuld op 29 september 1931. Een tekening daarvan staat rechts op de kaft van de eerste druk, midden op de titelpagina en met toelichting op het volgende blad.

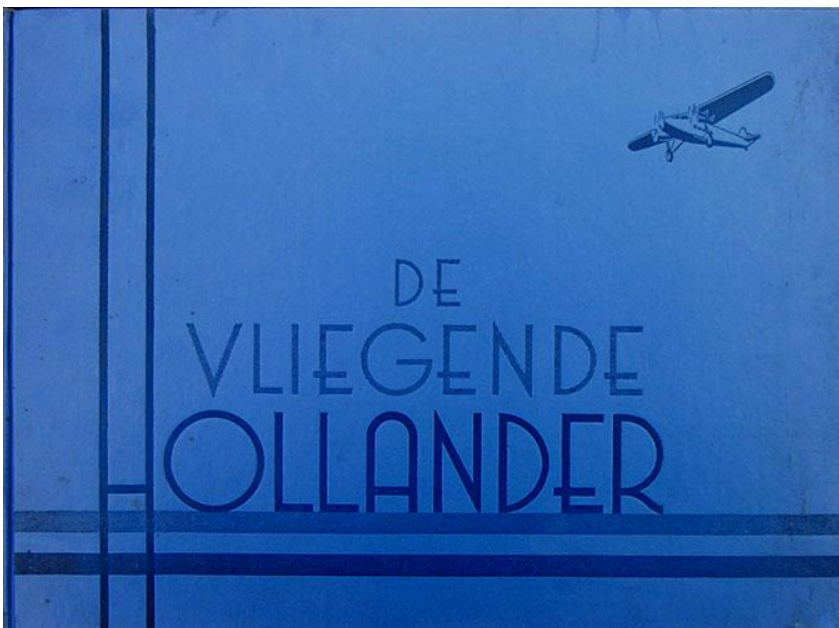
De grote belangstelling van Patria voor Nederlands Indië kan worden verklaard uit het feit dat Patria de belangrijkste leverancier van de broodvervangende biscuits in Indië was. Achterop de plaatjes worden vier handelsmaatschappijen in 13 plaatsen in Indië vermeld.

PATR02B

Licht gewijzigde en uitgebreide herdruk, 1935

Op de kaft van de hieronder afgebeelde herdruk is de tekening van het monument "De Gevleugelde Handel" verwijderd en is een tekening van een vliegtuig toegevoegd, waardoor die nog meer lijkt op de kaft van "Bob en Ben op stap met de K.L.M."

Ook tekstueel is er een kleine wijziging. Aan het laatste hoofdstukje "De Toekomst" is een kort naschrift toegevoegd:



NASCHRIFT

Hoe snel deze toekomst-verwachtingen reeds in vervulling zijn gegaan – veel en veel sneller dan iemand ter wereld had kunnen vermoeden – werd inmiddels reeds aangetoond door de schitterende K.L.M.-prestaties van „Pelikaan” en „Uiver”.

Deze geweldige tochten van passagiersvliegtuigen – door duisternis, storm, regen en onweder, – hebben bewezen, dat hetgeen ruim een jaar geleden werd geschreven omtrent „De Toekomst”, reeds thans (1935) door de werkelijkheid verre wordt overtroffen.



PATR03
Patria's Luchtvaartalbum

Patria's Luchtvaart-album, samengesteld en geschreven door Henri Hegener luchtvaart-journalist. Uitgave N.V. Biscuitfabriek „Patria” – Amsterdam, april 1936

36 bladen exclusief schutbladen.
 114 ingekleurde fotoplaten in twee formaten om in te plakken op aparte plaatjespagina's of naast de tekst.

Prijs: f 1,-

Kenmerken

Net als het eerste luchtvaartalbum een zeer groot ingebonden album in oblong formaat, 34,3 x 24,7 cm, met linnen band met de titel en

illustratie op het voorplat ingedrukt en zonder rugtitel. Dit linnen band van dit tweede album is echter niet gelakt en dit album had geen stofomslag. Daardoor is de band vaak verbleekt.

Dit zware album bevat 36 ongenummerde tekstbladen. Er is voor dit album een betere kwaliteit papier gebruikt, dat geen verzuringsvlekjes vertoont, gelardeerd met grijsblauwe spikkeltjes.

De "Voorrede" is ondertekend door G.J. Geijsendorffer, de gezagvoerder die in 1927 de eerste passagier – een Amerikaanse multimiljonair – naar Indië vloog (zie in deel 1 de tekst onder kaartje 3 en de foto op plaatje 47). In tegenstelling tot deel 1 is dit boek ingedeeld in 10 genummerde hoofdstukken, en het bevat een inhoudsopgave achterin. De tekst bevat 5 genummerde technische tekeningen.

De plaatjes zijn afgedrukt op dun, mat ecru karton met een structuur. De meeste zijn van het forse fotoformaat 9 x 12 cm, net als in het eerste album, afgewisseld door 6 dubbele platen (12 x 18 cm).

De 114 ingekleurde platen (deels tekeningen) zijn doorlopend genummerd 1 – 114. De platen 1, 14, 23, 28, 69 en 74 zijn van het dubbele formaat.

Inhoud

In dit boek wordt deels de geschiedenis van de luchtvaart beschreven, maar het is vooral gewijd aan de stand van zaken en "modernste" ontwikkelingen. Dit is duidelijke terug te vinden in de hoofdstuktitels.

De titels van de 10 genummerde hoofdstukken zijn: De luchtballon, Het bestuurbare luchtschip, Het valscherp, Racevliegtuigen, De autogiro – de voorloper van de helikopter – Zweefvliegtuigen, Luchtacrobatiek, Vreemde vogels – over vreemde ontwerpen, waaronder een minivliegtuigje voor "den kleinen man" – De vliegtuig-catapult en Vlieggampschepen (nu "vliegdekschepen" genoemd).

De foto's in dit album zijn beschikbaar gesteld door het Engelse luchtvaartweekblad Flight, de Duitse Zeppelinfabriek, de N.V. „Het Vliegveld" te Amsterdam (later Luchthaven Schiphol) en anderen, waar de schrijver, luchtvaartjournalist Hegener, goede contacten mee had. Op de tweede pagina wordt daarvoor bedankt.

Hegener schreef na de oorlog nog een boek over de in 1939 overleden luchtvaartlegende Anthonie Fokker, "Fokker, the man and the aircraft", in Engeland uitgegeven bij The garden city press.



46. La Cierva, type C.8, de eerste autogiro die, in October 1928, in ons land verscheen. Het was op het Rotterdamse vliegveld Waalhaven.



Zeldzame oorlogsfoto. Parachute-sprong uit een brandenden kabelballon.

Dit is slechts één der 114 merkwaardige foto's uit het nieuwe album der Patria-Biscuits. Het is een luchtvaart-album, evenals het vorige, maar weer geheel nieuw en boeiend van begin tot einde. Honderd-veertien schitterende foto's in 4-kleuren-druk, vijf teekeningen en een interessant verhaal van den bekenden luchtvaart-journalist Henri Hegener. Wie dit album compleet heeft, bezit een document; de complete ontwikkelings-geschiedenis der aviatiek!

De bonnen voor de gratis foto's vindt U bij onze heerlijke biscuits en cream-crackers; het album levert Uw winkelier voor slechts f1,—.

VRAAGT UWEN WINKELIER OM DE GRATIS BROCHURE!

PATRIA

Biscuits

Maakt eens kennis met „Patria Knekkebröd“, onze Zweedsche delicatessen! Een weldaad voor Uw spijsvertering en Uw gebit! Bereid uit de volle graankorrel en heerlijk bros gebakken. Speciaal voor slanke lijn en anti-constipatie! Prijs slechts 35 ct. per pakje.

Een opmerkelijke advertentie met een foto uit de oorlog 1914/18 (plaat 25 in het album) in de Panorama van 5 november 1936.

